

Richtlijnen voor toetsafname bij slechthorende en dove leerlingen

De algemene richtlijnen in dit document geven leerkrachten op Cluster 2 scholen handvatten om toetsing te standaardiseren en om informatie uit toetsen beter te gebruiken voor het afstemmen van het onderwijs op de behoeften van de leerling. Deze richtlijnen zijn tot stand gekomen door een samenwerking tussen vier partijen: Siméa, Sprong Vooruit, een werkgroep met vertegenwoordigers vanuit het veld en Cito.

De opbouw van deze richtlijnen is als volgt:

Onderwerp	Pagina
Adviezen voor de afname van toetsen Hier vindt u adviezen die bij elke toetsafname belangrijk zijn.	2
Mogelijke aanpassingen aan toetsomstandigheden en toetsopgaven Hier vindt u een overzicht van aanpassingen die bij een toetsafname voor dove of slechthorende leerlingen (D/SH leerlingen) nodig kunnen zijn. We bespreken de volgende aanpassingen: <ul style="list-style-type: none"> • hulpmiddelen bij een aangepaste afname; • voorbereiding van een aangepaste afname; • aanpassingen aan de instructie; • algemene aanpassingen aan de toetsopgaven. 	3
Mogelijke aanpassingen voor Spelling - dicteeopgaven	5
Mogelijke aanpassingen voor Begrijpend lezen	6
Mogelijke aanpassingen voor Rekenen-Wiskunde	7
Achtergronden bij de richtlijnen Hier leest u achtergronden over de wijze waarop de richtlijnen tot stand zijn gekomen.	8

Adviezen voor de afname van toetsen

De volgende aandachtspunten zijn bij elke toetsafname en bij elke leerling van belang.

- Doe alleen aanpassingen die u in de klas bij het aanbieden van de stof ook heeft gedaan.
- Bij bijna alle leerlingen kunt u een toets afnemen. Maak alleen een uitzondering voor leerlingen die door een te laag didactisch niveau aantoonbaar niet kunnen deelnemen¹. Dit zijn leerlingen die ruim onder het niveau van de toets met het laagste niveau functioneren. U kunt dit aantonen met methodegebonden toetsen en vastleggen in uw administratiesysteem².
- Neem de toets af volgens de instructies in de reguliere handleiding. Bij beslissingen over het wel of niet doen van aanpassingen geldt altijd: kies voor een gewone afname waar mogelijk en voor een aangepaste afname waar nodig. Laat de behoeften van de leerling de doorslag geven.
- Geef leerlingen die dat nodig hebben langer de tijd voor het maken van de toets. In de handleiding staat vaak een indicatie aangegeven van de afnameduur voor reguliere leerlingen. U mag de toetstijd verlengen, behalve wanneer er voor een toets een specifieke afnameduur is aangegeven³. Houd er wel rekening mee dat u bij een lange afname een groter beroep doet op de concentratie van de leerling.
- Als de leerling om hulp vraagt, zorg er dan voor dat u geen suggesties doet in de richting van het goede antwoord. U mag de leerlingen alleen helpen bij praktische vragen, niet bij inhoudelijke vragen.

---

1 Er zijn daarnaast enkele specifieke toetsen die niet altijd af te nemen zijn bij D/SH leerlingen. Voorbeeld hiervan is de DMT die niet af te nemen is bij D/SH leerlingen die niet voldoende kunnen articuleren.

2 In het Computerprogramma LOVS van Cito bijvoorbeeld kan dat door een notitie aan te maken onder de knop Leerling Administratie (per leerling een aparte notitiepagina of eventueel per leerling per toets). Zie paragraaf 2.4.4 van de handleiding van het Computerprogramma LOVS voor meer informatie hierover.

3 Voorbeeld van toetsen waarbij afnametijd niet verlengd mag worden zijn AVI en DMT. De tijd maakt hier onderdeel uit van de normering. Tempo is immers een belangrijk aspect van de vaardigheid technisch lezen. Wanneer deze toetsen, bijvoorbeeld doordat de leerling slecht articuleert, lastig af te nemen zijn, kunnen de toetsen Technisch lezen - waarbij de leerling niet hardop hoeft te lezen - als alternatief ingezet worden.

Mogelijke aanpassingen aan toetsomstandigheden en toetsopgaven

Aanpassingen aan de toetsomstandigheden en de opgaven zijn mogelijk voor alle leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften. Hierbij geldt uiteraard “gewoon waar mogelijk, speciaal waar nodig”. Hier beschrijven we aanpassingen die specifiek voor D/SH leerlingen nodig kunnen zijn. Raadpleeg ook de instructies in de handleiding van de toets over mogelijke aanpassingen. Noteer de aanpassingen die u doet in uw administratiesysteem.

Hulpmiddelen bij een aangepaste afname

- Gebruik een afdekblad.
- Gebruik pictogrammen om de aandacht van de leerlingen te richten.
- Vertaal de instructie.
- Opgaven voorlezen met gebruik van gebaren. Doe dit alleen als u deze ondersteuning ook in de les gebruikt.
- Let op: Uitzondering hierop zijn de toetsen leesvaardigheid; bij deze toetsen mogen de opgaven **niet** worden voorgelezen in NmG of NGT. Het gaat hierbij immers om het lezen van geschreven teksten, niet om het begrijpen van gebaren.
- Gebruik dezelfde geluidsversterkende apparatuur als die u tijdens de lessen gebruikt (zie kader voor aanwijzingen). Controleer vóór de afname of deze aanwezig is en goed functioneert.

Gebruik van geluidsversterkende apparatuur

Leerlingen met een CI en/of achter het oor hoortoestellen hebben baat bij het gebruik van solo-apparatuur en beschikken daar doorgaans zelf over. De zender van de solo-apparatuur wordt met een audiosnoer op de koptelefoonuitgang van de computer aangesloten.

Als er geen solo-apparatuur is, zijn er verschillende technische oplossingen:

- Een inductielus aansluiten op de audio-uitgang (koptelefoon) van de computer. De inductielus hangt bij het kind om de hals.
- De music link. Dit is een variant van de inductielus. Deze wordt rechtstreeks op de computer aangesloten. Hij wordt samen met het CI en/of de hoortoestellen achter het oor gedragen.
- Een directe audio-aansluiting. Deze bestaat uit: een audiokabel die op de koptelefoonuitgang van de computer past en een snoer dat past in het CI. Dit is apparaat specifiek. Het zit bij de accessoires van het CI.
- Aansluiting op het digibord met bijgeleverde kabel: controleer of opties voor volumeregeling (onder luidspreker-icoontje) goed zijn ingesteld. Kies voor alle apparaten waarop momenteel geluid wordt afgespeeld. Dan horen de leerlingen het geluid rechtstreeks én kan de leerkracht meeluisteren. Als de volumeregeling verkeerd is afgesteld horen de leerlingen het geluid wel, maar de leerkracht niet.

Aanpassingen aan de toetsomstandigheden

- De toetsafname opsplitsen in meerdere delen: Dit is bijvoorbeeld aan te raden als u de afnametijd verlengt. Zo blijft de leerling geconcentreerd aan het werk. Raadpleeg de handleiding van de toets om te bepalen of u de toetsresultaten na deze aanpassing nog kunt vergelijken met die van andere leerlingen.
- Individuele afname: Zowel papieren als digitale toetsen kunnen gebruikt worden voor een individuele afname.
- De leerlingen in het opgavenboekje laten werken in plaats van op een antwoordblad. Zo vermijdt u onrust bij het switchen tussen het boekje en het antwoordblad.
- Kies een ruimte waar de leerlingen zo min mogelijk gestoord worden door (bijvoorbeeld) omgevingsgeluid.
- Zorg voor een goede opstelling: alle leerlingen moeten u goed kunnen zien in verband met het mondbeeld en spraakafzien.

Aanpassingen aan de instructie (= de uitleg over de toets, niet de toets zelf)

- Zorg voor een goede instructie, zodat de leerling weet wat er van hem verwacht wordt. Hiervoor gebruikt u de hulpmiddelen die u in uw onderwijs gewend bent te gebruiken. U mag de instructie bijvoorbeeld in Nederlands met Gebaren of Nederlandse Gebarentaal geven, of gebruikmaken van pictogrammen.
- De leerlingen in een les voorafgaand aan de toetsafname laten kennismaken met de werkwijze van de toetsen. Bijvoorbeeld door een aantal voorbeeldopgaven te maken als voorbereiding op de toetsafname.

Aanpassingen aan toetsopgaven

- Vervang namen van personen in de opgaven door andere namen of door 'de jongen / het meisje / de man / de vrouw'.
Pas vingerspelling toe bij het auditief aanbieden van namen, en geef hierbij het gebaar voor 'meisje' of 'jongen'.
- Op de volgende pagina's vindt u per toetsgebied welke aanpassingen aan opgaven wel en niet zijn toegestaan.

Mogelijke aanpassingen voor Spelling – dicteeopgaven

Toets gewoon waar mogelijk en speciaal waar nodig. Naast het toepassen van de algemene mogelijke aanpassingen aan de toetsomstandigheden en de toetsopgaven gelden voor Spelling⁴ de volgende richtlijnen:

Toegestaan

- U mag de hele opgave in NmG aanbieden.
- U mag een (doel)woord onbeperkt herhalen.
- Tijdens het aanbieden van het doelwoord kunt u gebruikmaken van ondersteunende gebaren: sandwiching, waarbij het gebaar wordt ingezet om aan leerlingen te verduidelijken om welk doelwoord het gaat (bijvoorbeeld: 'zeg /vaas/, gebaar VAAS, zeg /vaas/' of 'zeg /vaas/ en maak tegelijkertijd het gebaar VAAS').
- U kunt de leerlingen eventueel het doelwoord laten naspreken om te controleren of ze het woord goed hebben begrepen.
- Bij een zinsdictee kunt u indien nodig en waar mogelijk het doelwoord verduidelijken door een plaatje te laten zien (visualiseren). Op het plaatje mag géén tekst staan.

Niet toegestaan⁵

- Het gebruik van vingerspelling.
- Het met nadruk uitspreken van woorden en klanken (bijvoorbeeld lange klanken langer aanhouden).
- Het aangeven van het aantal letters waaruit een woord bestaat.
- Gebruikmaken van hulpmiddelen zoals spellingkaarten.

Leg aanpassingen die u doet vast in uw administratiesysteem, zodat de leerling de toets bij een volgende afname zoveel mogelijk onder dezelfde omstandigheden kan maken. Zo brengt u de groei van de leerling optimaal in beeld.

---

4 Gebruikt u de methodeonafhankelijke toetsen van het Cito Volgsysteem primair en speciaal onderwijs? Cito bracht voor groep 3 en 4 een aanvulling uit op de papieren toetsen Spelling 3.0 voor deze doelgroep: dvd's waarbij de opgaven aangeboden worden in Nederlands met Gebaren door een tolk van het Nederlands Gebarencentrum. Daarnaast bevatten de toetsen Spelling in de versie voor D/SH leerlingen minder en deels andere opgaven dan de reguliere toetsen 3.0. Meer informatie over deze toetsen vindt u op www.cito.nl. Vanaf groep 5 zijn geen aangepaste toetsen beschikbaar. Sprong Vooruit adviseert om vanaf groep 5 de toets voor Spelling niet meer af te nemen bij de dove leerlingen die geen toegang tot auditieve informatie hebben. Bij deze leerlingen kan de toets de vaardigheid in Spelling niet in kaart brengen. Dat komt doordat er morfologische vervoegingen en verbuigingen (bijv. meervoudsvormen, bijvoeglijke naamwoorden op –e, verkleinwoorden) getoetst worden die zonder volledige auditieve toegang niet waarneembaar zijn. Deze vervoegingen zijn in gebaren niet eenduidig weer te geven zonder bovendien de spellingswijze weg te geven. Bij leerlingen die voor de afname van een dictee wel voldoende gebruik kunnen maken van de auditieve informatie kan de toets voor Spelling wel worden afgenomen. Vanaf groep 6 zijn, voor beide groepen, de LVS-toetsen Taalverzorging van Cito een goed alternatief om de kennis van Spelling in kaart te brengen.

5 Bij deze aanpassingen zijn de toetsresultaten niet meer vergelijkbaar met de resultaten van leeftijdsgenoten en dus niet valide/betrouwbaar.

Mogelijke aanpassingen voor Begrijpend lezen

Toets gewoon waar mogelijk, en speciaal waar nodig. Naast het toepassen van de algemene mogelijke aanpassingen aan toetsomstandigheden en toetsopgaven gelden voor Begrijpend lezen de volgende richtlijnen:

Toegestaan

- Als één toetsafname per jaar te weinig informatie oplevert, kunt u een extra afname inplannen. Let er op dat er een half jaar tussen de beide afnamen zit als u twee keer dezelfde toets afneemt⁶.
- Instructie (= uitleg van de toets, niet de toets zelf) mag in Nederlands met Gebaren of Nederlandse Gebarentaal.

Niet toegestaan⁷

- Teksten en opgaven voorlezen, ook niet in Nederlands met Gebaren of Nederlandse Gebarentaal. Het kunnen lezen van teksten betreft de te meten vaardigheid. Als u de teksten en/of opgaven voorleest, meet u niet meer of de leerlingen kunnen lezen. Door voorlezen verandert dus het te meten concept en is vergelijking met reguliere leerlingen niet meer mogelijk.
- Uitleg geven bij een woord dat niet begrepen wordt.
- Het herformuleren van de vragen om de opgaven te verduidelijken.
- Het verwijderen van opgaven en/of teksten met figuurlijk taalgebruik.
- Hulp geven bij het verklanken van woorden in de teksten.

Leg aanpassingen die u doet vast in uw administratiesysteem zodat de leerling de toets bij een volgende afname zoveel mogelijk onder dezelfde omstandigheden kan maken. Zo brengt u de groei van de leerling optimaal in beeld.

---

6 De Cito LVS-toetsen Begrijpend Lezen 3.0 bevatten extra toetsen voor leerlingen met een vertraagde ontwikkeling. Zie www.cito.nl.

7 Bij deze aanpassingen zijn de toetsresultaten niet meer vergelijkbaar met de resultaten van leeftijdsgenoten en dus niet valide/betrouwbaar.

Mogelijke aanpassingen voor Rekenen-Wiskunde

Toets gewoon waar mogelijk, en speciaal waar nodig. Naast het toepassen van de algemene mogelijke aanpassingen aan de toetsomstandigheden en toetsopgaven gelden voor Rekenen-Wiskunde⁸ de volgende richtlijnen:

Toegestaan

- Voorlezen van opgaven met gebruik van gebaren. Doe dit alleen als u dit ook in de les doet. Daarbij moet u zo veel mogelijk bij de opgavetekst blijven om te voorkomen dat u in uw gebaren extra aanwijzingen geeft.
- Opgaveteksten onbeperkt herhalen.

Niet toegestaan⁹

- Opgaveteksten anders formuleren of begrippen uitleggen. De leerlingen moeten de opgaven met behulp van de gegeven tekst oplossen.
- Gebruikmaken van hulpmiddelen zoals blokjes, tafelkaarten e.d.

Leg aanpassingen die u doet vast in uw administratiesysteem zodat de leerling de toets bij een volgende afname zoveel mogelijk onder dezelfde omstandigheden kan maken. Zo brengt u de groei van de leerling optimaal in beeld.

---

8 Gebruikt u de methodeonafhankelijke toetsen van het Cito Volgsysteem primair en speciaal onderwijs? Cito bracht voor groep 3 t/m 6 een aanvulling uit op de papieren toetsen Rekenen-Wiskunde 3.0 voor deze doelgroep: dvd's waarbij de opgaven aangeboden worden in Nederlands met Gebaren door een tolk van het Nederlands Gebarencentrum. Meer informatie over deze toetsen vindt u op www.cito.nl.

9 Bij deze aanpassingen zijn de toetsresultaten niet meer vergelijkbaar met de resultaten van leeftijdsgenoten en dus niet valide/betrouwbaar.

Achtergronden bij de richtlijnen

De algemene richtlijnen¹⁰ in dit document geven leerkrachten op Cluster 2 scholen handvatten om toetsing te standaardiseren en om informatie uit toetsen beter te gebruiken voor het afstemmen van het onderwijs op de behoeften van de leerling. Deze richtlijnen zijn tot stand gekomen door een samenwerking tussen vier partijen: Siméa, Sprong Vooruit, een werkgroep met vertegenwoordigers vanuit het veld en Cito. In deze verantwoording staat aangegeven waarom de richtlijnen zijn gemaakt en welke aandachtspunten gelden bij het toepassen van de richtlijnen.

Aanleiding van de richtlijnen

Cluster 2 scholen hebben aangegeven dat het toetsen van D/SH leerlingen specifieke aanpassingen vergt. Zo hebben deze leerlingen bijvoorbeeld behoefte aan extra ondersteuning in de vorm van gebaren(taal) of extra afbeeldingen. In de huidige toetspraktijk bieden scholen deze ondersteuning ook aan hun leerlingen, maar dat gebeurt niet op een gestandaardiseerde manier. Daardoor is onbekend wat de waarde van de toetsgegevens is en op welke wijze deze geïnterpreteerd kunnen worden. Mogelijk is de vergelijkbaarheid van de toetsresultaten – van belang wanneer leerlingen van leerkracht of school veranderen – in het geding, evenals de informatieve waarde van de toets.

Functie van toetsen

Toetsen zijn een hulpmiddel bij het beantwoorden van vragen als:

- 1 Beheerst de leerling (of groep) de lesstof die ik net heb aangeboden?
- 2 Hoe presteert deze leerling (of groep) in vergelijking tot leeftijdgenoten?
- 3 Maakt deze leerling (of groep) voldoende groei door?
- 4 Op welk niveau kan ik de lesstof aan deze leerling (of aan deze groep) aanbieden?

Methodegebonden toetsen en methodeonafhankelijke toetsen hebben allebei een eigen functie. Vraag 1 in het kader kunt u beantwoorden op basis van observaties, vragen die u leerlingen stelt tijdens de les én methodegebonden toetsen. Methodegebonden toetsen laten zien of een leerling de lesstof beheerst die vlak daarvoor is aangeboden. Methodegebonden toetsen worden daarom ook wel beheersingstoetsen genoemd. Vraag 2 tot en met 4 kunt u beantwoorden met methodeonafhankelijke toetsen.

---

¹⁰ Naast deze richtlijnen zijn er voor de LOVS-toetsen Rekenen-Wiskunde 3.0 en de toetsen Spelling 3.0 aangepaste versies voor D/SH leerlingen beschikbaar. Deze toetsen zijn zoveel mogelijk afgestemd op de behoeften van deze leerlingen. Voor sommige leerlingen zijn extra aanpassingen wenselijk, een deel van deze richtlijnen is dan ook toe te passen op deze aangepaste toetsen.

Gewoon waar mogelijk, speciaal waar nodig

U doet alleen aanpassingen aan de toetsomstandigheden indien u deze bij het aanbieden van de lesstof ook doet. Om de vaardigheid die we willen meten zo goed mogelijk in kaart te brengen, moeten D/SH leerlingen bij het maken van een opgave weten wat er van hen gevraagd wordt. Ze mogen hiervoor gecompenseerd worden voor hun auditieve beperking, waarbij de opgaven niet makkelijker of moeilijker mogen zijn dan voor horende leerlingen. Wanneer u gebruikmaakt van aangepaste toetsen en/of aanpassingen die in dit document staan beschreven, dan meet u eerlijk en betrouwbaar.

Wel toegestaan: Aanpassingen aan de toetsomstandigheden

De richtlijnen in dit document hebben betrekking op aanpassingen in de *toetsomstandigheden*. U kunt de richtlijnen gebruiken voor zowel methodegebonden toetsen als niet-methodegebonden toetsen. Door de toetsomstandigheden aan te passen aan de extra onderwijsbehoeften van een D/SH leerling, bijvoorbeeld door het ondersteunen van de afname met gebarentaal, meten de toetsen zoveel mogelijk hetzelfde als de toetsen die bij reguliere leerlingen worden afgenomen. De resultaten van de leerling zijn dan vergelijkbaar met de resultaten van andere leerlingen en - in het geval van volgtoetsen - de normgroep. Door aanpassingen aan het toetsconcept kan de score van een leerling hoger worden omdat hij gecompenseerd wordt voor zijn beperking. De hogere score betekent dus niet dat de toets *makkelijker* wordt, maar betekent alleen dat de toets *eerlijker* meet. Daarmee kan de leerling dus echt laten zien wat hij in huis heeft.

Niet toegestaan: Aanpassingen aan het toetsconcept

Een aanpassing die invloed heeft op het *toetsconcept*, oftewel de inhoud van de toets, maakt daarentegen een vergelijking met andere leerlingen en de normgroep onmogelijk. De toetsen zijn zorgvuldig samengesteld om een bepaald concept te meten, bijvoorbeeld Begrijpend lezen of Rekenen/Wiskunde. Aanpassingen aan de inhoud, bijvoorbeeld door het geven van extra uitleg, zorgen ervoor dat een toets iets anders meet dan beoogd of dat een toets moeilijker of makkelijker wordt. Zie het kader voor enkele voorbeelden.

Mag wel

Voorbeeld 1: Het aanpassen van de toetsomstandigheden (vergelijking met andere leerlingen en normgroep blijft mogelijk)

- het kiezen van een optimale ruimte, namelijk met zo min mogelijk nevelgeluid
- het gebruik van apparatuur, bijvoorbeeld een Mylink of een Soundfield

Mag niet

Voorbeeld 2: Het aanpassen van het toetsconcept (vergelijking met andere leerlingen en normgroep is niet mogelijk)

- Bij Rekenen-Wiskunde: het herformuleren of uitleggen van teksten bij rekenopgaven, omdat de leerlingen een taalachterstand hebben en moeite hebben met begrippen.
- Bij Spelling: klankgebaren gebruiken ter ondersteuning, het met nadruk uitspreken van woorden en klanken (bijvoorbeeld lange klanken langer aanhouden) en aangeven uit hoeveel letters een woord bestaat.

De aanpassingen in voorbeeld 1 zijn toegestaan. De aanpassingen in voorbeeld 2 niet. Er zijn richtlijnen voor aanpassingen in de toetsomstandigheden die voor alle toetsen gelden, ongeacht de beperking van de leerling. Deze aanpassingen zijn ook toegestaan voor 'gewone' leerlingen die dat nodig hebben. Raadpleeg hiervoor ook de instructies in de handleiding van de toets. Daarnaast gelden voor D/SH leerlingen specifieke richtlijnen, die we in dit document beschreven hebben.

We spreken in de richtlijnen over toegestane en niet toegestane aanpassingen. Daarmee bedoelen we het volgende:

- **Toegestaan:** Aanpassingen aan de toetsomstandigheden zoals beschreven in de richtlijnen, waardoor vergelijking met andere leerlingen en de normgroep mogelijk blijft. U kunt de resultaten op methodeonafhankelijke toetsen dan ook invoeren in uw administratiesysteem. Vermeld daarbij wel de aanpassing zodat een andere leerkracht bij de volgende afname de toets onder dezelfde omstandigheden afneemt. Zo kunt u resultaten van leerlingen op verschillende toetsmomenten met elkaar vergelijken (zie kader).
- **Niet toegestaan:** Aanpassingen aan het toetsconcept, waardoor een vergelijking met andere leerlingen en de normgroep niet meer mogelijk is.

Let op: In de richtlijnen staan uitsluitend aanpassingen die zich richten op aanpassingen aan de *toetsomstandigheden*. Aanpassingen aan het *toetsconcept* zijn niet in de richtlijnen opgenomen, omdat deze niet zijn toegestaan.

Aanpassingen noteren in administratiesysteem

Ook bij aanpassingen die zijn toegestaan, is het sterk aan te bevelen deze te noteren in uw administratiesysteem.

De ervaring leert dat de leerkracht in de ene groep soms andere aanpassingen doet dan de leerkracht in de andere groep. Wanneer niet is vastgelegd welke aanpassingen zijn gedaan kan dit leiden tot verbazing en vragen over de scores van de leerling.

Bijvoorbeeld: Isa werkte in groep 5 bij de toets Begrijpend lezen in het opgavenboekje. In groep 6 moest zij de antwoorden noteren op een antwoordblad, waarbij ze gebruikmaakte van een afdekblad. De leerkracht in groep 6 constateert dat zij tussen groep 5 en groep 6 nauwelijks groei heeft doorgemaakt. Dit past niet bij de verwachting die hij had.

Dit voorbeeld laat de waarde van het noteren van aanpassingen zien. Beide aanpassingen worden genoemd in de richtlijnen, en hebben daarmee geen invloed op het toetsconcept. Toch kan de ene aanpassing een grotere invloed op de score hebben dan de andere aanpassing. De leerkracht in groep 6 heeft zo een mogelijke verklaring voor de score. En nog belangrijker: de leerkracht heeft dan een aanwijzing dat wisselen tussen opgavenboekje en antwoordblad voor Isa waarschijnlijk lastig is. Om zuiver Begrijpend lezen te meten kan het voor Isa helpen haar in het opgavenboekje te laten werken. Als de leerkracht van groep 6 vooraf op de hoogte was geweest van de aanpassing die in groep 5 was gedaan, had hij de toets op dezelfde wijze af kunnen nemen en had hij een zuiverder beeld van de groei gehad.